

Ф.В. ГОРБОНОС, доктор економічних наук, професор
Л.А. ЯНКОВСЬКА, доктор економічних наук, професор, ректор
Н.Ф. ПАВЛЕНЧИК, здобувач
Львівський університет бізнесу та права

Модель реструктуризації економічного простору сільської територіальної одиниці

Порушення рівноваги розвитку планово-економічної системи в Україні, матеріальною основою якої стала криза, зокрема у виробничих відносинах, існуючій техніці й технологіях аграрного сектору економіки, зумовило розвиток трансформаційних процесів. Трансформація передбачає перетворення однієї економічної системи на іншу, у ході чого відмирають одні елементи, їхні риси та властивості й виникають інші. Це супроводжується послабленням одних типів і форм власності та появою нових, зміною структури виробництва і дії економічних законів відповідно іншої економічної системи¹.

Трансформаційні процеси, що відбувалися в сільській місцевості в роки ринкових перетворень, торкалися в основному пертурбації організаційно-правових структур господарювання й дії реформаторів спрямовувалися лише на зміну форми власності. Переоцінка ж економічної ситуації і створення належних умов підприємствам у форматі реструктуризації для ефективного їх функціонування у новому статусі господарювання не проводилася. І найважливіше, у ході перетворень не спрямовувалися дії на системну перебудову усього економічного простору адміністративної одиниці різних рівнів.

Якщо, за уявленням авторів сучасного тлумачного словника російської мови, простір загалом – це форма існування матеріальних об'єктів та процесів, що характеризує протяжність систем, і до його властивостей належить єдність переривчатості та безпе-

рервності², то економічний простір являє собою атрибут території, що характеризується специфічною економіко-географічною єдністю, своєрідністю природних і економічних умов та історично сформованих виробничою спеціалізацією, заснованою на територіальному суспільному поділі праці³.

Підґрунтям формування економічного простору виступають економічні процеси, процеси поділу праці й економічна інтеграція. З іншого боку, економічний простір віддзеркалює всю складність розбудови господарюючих суб'єктів, суспільно-економічних відносин і збалансованість різних секторів економіки. Економічний простір – об'єднання, у межах якого діють спільні принципи господарювання, узгоджені правила внутрішньої економічної діяльності⁴. Він доповнюється наявністю правового й соціального простору, що відповідають національним і духовним інтересам жителів певної території.

Зважаючи на те, що на сільських територіях у форматі економічного простору здійснюється підприємництво не лише на рівні аграрного виробництва, а й інших видів, то політика економічного розвитку всієї територіальної системи утворень мала б мати комплексний характер, дотримуючись взаємної узгодженості у діях з орієнтацією на досягнення пріоритетних цілей.

В економічній літературі аграрного спрямування навколо термінів „територія”,

² Современный толковый словарь русского языка. – СПб : Норинт, 2002. – 959 с.

³ Экономическая энциклопедия. Политическая экономия / [гл. ред. А. М. Румянцев]. – М. : Сов. энциклопедия, 1975.

⁴ Сучасний тлумачний словник української мови : 50 000 слів / [за заг. ред. В.В. Дубічинського]. – Х. : Школа, 2006. – 832 с.

¹ Економічна енциклопедія : у 3 т. / [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Вид. центр “Академія”, 2000 – 2001.

„сільська територія”, „аграрний сектор”, „сільський розвиток” тощо вибудувалася система поглядів і визначень та розкрито роль і значення сільської місцевості у житті людей. Дослідженню цієї важливої проблеми значну увагу приділили вчені В. Славов, О. Коваленко, І. Гончаренко, М. Малік, О. Онищенко, В. Юрчишин, Л. Лисенко, О. Бородіна, І. Прокопа, О. Павлов, Л. Шевчук та інші. Проте якщо розвідки вчених предметно і всебічно спрямовувалися на категоріальний апарат та ролі територій у підвищенні рівня добробуту жителів і розвитку місцевого самоврядування, то вивченню категорії „економічний простір” приділено ще недостатньо уваги. Особливо потребує дослідження економічний простір у площині його реструктуризації.

Метою статті є спроба реструктуризації економічного простору сільської територіальної одиниці, яка б дала змогу товаровиробникам самостійно здійснювати головні бізнес-процеси і підвищити рівень зайнятості населення.

Значна кількість господарюючих структур, що утворилися в процесі реформування аграрного сектору економіки України не стали визначальними як суб'єкти підприємницької діяльності. Вони мали примітивну матеріально-технічну базу, їх очолили керівники з недостатнім рівнем хисту організаторської роботи, низькими професійними знаннями й недостатнім досвідом у комерційній діяльності.

У більшості новостворених аграрних підприємств значно змінилися структура, асортимент вироблюваної продукції, технології, спеціалізація і концентрація виробництва. Як наслідок, різко знизилися виробничі показники діяльності господарюючих суб'єктів, стався обвал виробництва продукції всіх галузей сільського господарства, що зумовило зменшення обсягів продуктів споживання на одну особу в країні та надання населенню різних послуг виробничого й соціального характеру, з'явилося безробіття на селі.

Зміна однієї ланки економічного простору спричиняла ланцюгову послідовність і зміну інших його елементів у форматі не лише форми власності, а й характеристик їх функціонування. У форматі економічного

простору багатьох регіонів виникли нові підприємства, форма власності та управління яких пророкувала потенційну спроможність і конкретну здатність своєчасно реагувати на зміни вимог ринку. В умовах господарської невизначеності стали виникати мережі підприємницьких структур, які будували свою комерційну діяльність лише на збільшенні прибутку, що постійно призводило до зростання цін на кінцевий продукт. Були і невдалі спроби їхньої діяльності. Наприклад, відомий випадок, коли підприємець заготовив значну кількість соломи для спалювання в котлах обігріву приміщень, але зарубіжні партнери не поставили верстатів із виготовлення брикетів, через що бізнесмен у збитку. Ставали банкрутами окремі підприємці, які заготовляли сільськогосподарську продукцію від господарств населення.

У значній кількості існуючих елементів економічного простору виявилася також низка неефективних функцій і операцій, які не приносять їм реальної користі у бізнесі. Все це зумовлює необхідність та доцільність реструктуризації окремих елементів і економічного простору в цілому.

У перекладі з англійської мови „реструктуризація” (restructuring) – це перебудова чого-небудь¹, зміна структури економічного простору, його елементів під впливом спонукальних чинників внутрішнього або зовнішнього середовища. Вона включає удосконалення системи управління фінансово-економічною політикою, персоналом, оперативною діяльністю тощо.

Основною причиною й передумовою реструктуризації є низька ефективність діяльності окремих елементів і загалом економічного простору, що проявляється у слабких фінансових показниках та нестачі обігових коштів, зниженням рівня життя населення, зростанням безробіття й ін. В зазначених умовах будь-яка модифікація масштабів бізнесу вимагає адекватної зміни системи управління і здійснення реструктуризації програми розвитку економічного простору².

¹ Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина, С. М. Локшиной, Ф. Н. Петрова (гл. ред.) и Л. С. Шаумяна. – [6-е изд., перераб. и дополн.]. – М.: Сов. энциклопедия, 1964. – 784 с.

² Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://super-restructuring.narod.ru>.

Реструктуризація має стати підґрунтям для підвищення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів та соціальних структур, приведення їх у формат конкурентоспроможності й підвищення ефективності розвитку економічного простору на засадах збалансованості та самодостатності, тобто забезпечення сталого його розвитку.

Це підтверджується дослідженнями і висновком академіка НААН М.Й. Маліка й в іншому форматі, який вважає, що стійкий стабільний розвиток сільської території, збереження природного середовища, поліпшення демографії та умов проживання населення в сільській місцевості може забезпечити ефективне виробництво на основі впровадження інтенсивних технологій, інноваційно-інвестиційних проектів і структурних перебудов суб'єктів господарської діяльності як необхідної умови „...збереження селянства як носіїв української ідентичності, культури й духовності”¹.

Сталий розвиток економічного простору – це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб населення і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному та здоровому довкіллі. Сталий розвиток – це керований розвиток².

Основою керованості є системний підхід і сучасні інформаційні технології, які дають змогу моделювати різні варіанти сталого розвитку економічного простору. Проте формат рівня сталості розвитку кожного окремого сільського економічного простору в розрізі регіонів України значною мірою визначається низкою умов та залежить від ряду обмежень.

Найперше, основними є природні ресурси, такі як земля, поживні речовини й вода, які за якістю і кількістю в розрізі регіонів мають значні відмінності. Через це їхня віддача у матеріальному виробництві на одиницю витрачених ресурсів та праці є неоднаковою і привести у відповідність баланс між обсягом виробництва матеріальних благ із використовуваних наявних ресурсів та рі-

внем задоволення потреб населення в окремому регіоні й у середньому по Україні є складним завданням, а то і неможливо. До того ж, природні ресурси не можна споживати нерозбірливо, безперервно, не поповнюючи їх. У регіонах із нижчим рівнем якості природних ресурсів підприємства змушені нести вищі витрати на відновлення й екологічне їхнє збереження.

Важливим застереженням є те, що на перспективу можливі радикальні зміни у технологіях виробництва і зміни цін на продукцію різних галузей, а відтак й у міжгалузевих відносинах національної економіки тощо. Ці процеси, як правило, необоротні та можуть позитивно або негативно впливати на економіку господарюючих суб'єктів і навколишнє природне середовище.

На жаль, через недостатність інформації про сучасний стан розвитку економіки окремих регіонів, певні показники якої мають сумнівний характер щодо достовірності, а окремі відсутні загалом, ускладнюється об'єктивність процесу розробки проекту його реструктуризації. Ускладнює проблему ще й конфіденційність статистичних даних про господарсько-фінансову діяльність підприємств, функціонування організацій і елементів економічного простору та відсутність ніякої типової методики оцінки рівня розвитку сталого сільського економічного простору й моделі його реструктуризації, спрямованої на задоволення життєвих потреб населення. Все це унеможлиблює повною мірою забезпечити розрахунок параметрів сталого розвитку сільського економічного простору в динаміці на перспективу з достатнім урахуванням економічних, фінансових і соціальних змін. Тому реструктуризація окремого економічного простору може бути зорієнтована на один з основних напрямів, у нашому випадку – на зростання зайнятості населення (рис. 1).

Нині в умовах дії законів ринкової економіки в Україні на часі є доцільним здійснення реструктуризації значної частини економічних просторів сільських територіальних одиниць у напрямі перебудови їхньої структури та управління у форматі корпоративізації. Основним завданням реструктуризації має стати: створення умов для посилення самоврядування; реструктуризація

¹ Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 51–58.

² Електронний ресурс. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.

існуючих господарських формувань; створення нових структурних одиниць обслуговуючого характеру; пошук джерел надходження коштів для самофінансування; мак-

симальне використання потенційних можливостей ресурсів; самодостатнє виробництво валового внутрішнього продукту; зниження безробіття.

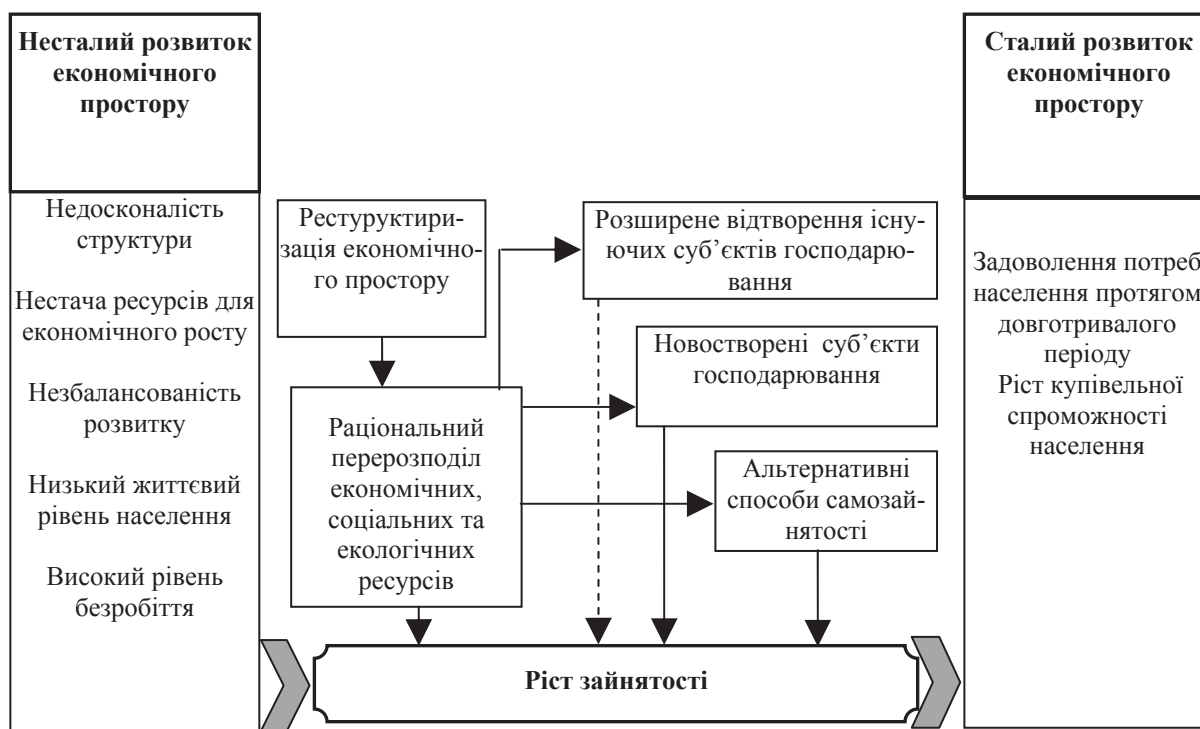

Рис. 1. Принципова структура формування зайнятості населення економічного простору

Модель реструктуризації економічного простору має базуватися на теоретичних дослідженнях і аналізі фактичних результатів функціонування існуючих елементів системи та розробки ключових бізнесових структур. Як технічне завдання створення нової моделі економічного простору сільської територіальної одиниці представлено на рисунку 2, що має відбуватися поетапно.

Перший етап. Його виконавцями є власники підприємств і керівники місцевої влади. Він спрямовується на аналіз внутрішнього середовища економічного простору, на визначення цілей його реструктуризації та пріоритетних напрямів розвитку. Здійснюється аналіз наявних природних місцевих ресурсів і можливості їх ефективного використання. Вивчається рух вхідних та вихідних матеріальних потоків. Визначається, що саме не задовольняє в існуючій бізнес-моделі. У процесі аналізу відкривається чимало важливих для функціонування економічного простору в ринкових умовах бізнес-процесів.

Вивчається можливість і необхідність створення структур виробничого, обслуговуючого й соціального характеру та оптимізації й поєднання основних напрямів розвитку нових елементів з існуючими, що дає змогу удосконалити модель економічного простору в межах сільської адміністративної одиниці, які забезпечать ефективність його функціонування.

Другий етап. Визначаються слабкі й сильні сторони, виявляються основні проблеми розвитку економічного простору та аналізується динаміка їх змін. Здійснюється аналіз оперативної діяльності усіх підприємств, ринку товарів і послуг та їх інвестиційної привабливості. Вивчається фінансовий стан підприємств і діяльність їхніх керівництв.

Третій етап. За даними результатів діагностики розробляються альтернативні варіанти розвитку підприємств. Оцінюються ресурси, в тому числі й використання місцевих, і розраховуються перспективні показники діяльності підприємств. Оцінюються можливі ризики та уточнюються стратегічна мета кожного підприємства, його якісні й кількісні параметри, яких повинна досягти система з урахуванням обмеженості ресурсів.

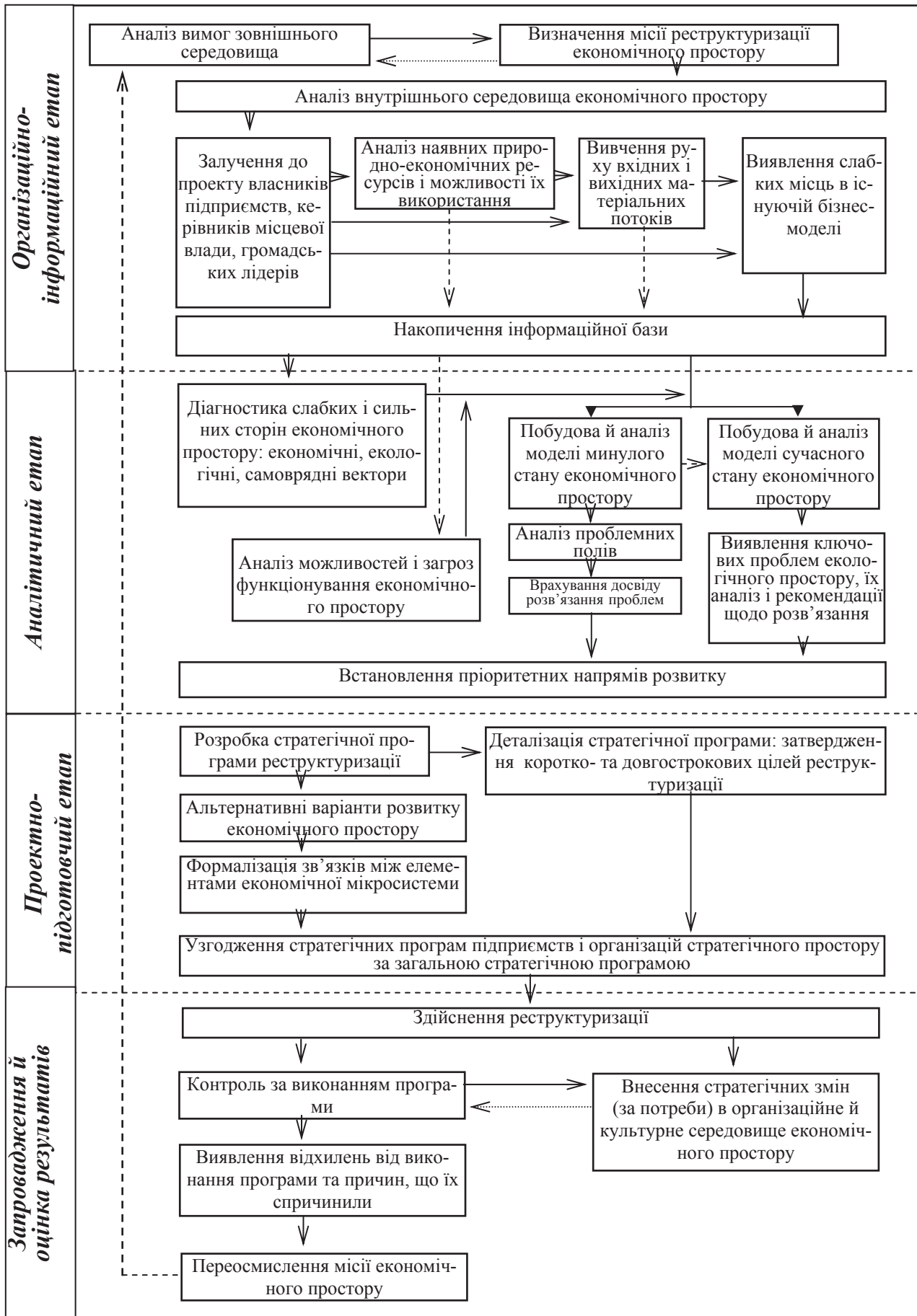

Рис. 2. Модель стратегічної реструктуризації економічного простору

Четвертий етап. Здійснення реструктуризації відповідно до розробленої програми. Формуються взаємовідносини, опрацьовуються і реалізуються цілі.

Відбуваються процеси функціонування елементів мікросистеми й зіставляються запроєктовані значення з фактичними результатами. Виявляються відхилення, встановлюються їхні причини та проводяться корективи програми.

Аналіз існуючої бізнес-моделі економічного простору сільської територіальної одиниці має виявити проблемні місця, які необхідно розв'язати першочергово. Доцільним є з'ясування характерних особливостей розвитку економічного простору протягом тривалого періоду часу. Зазначений аналіз мав би бути спрямований під вимоги обґрунтування концепції та програми реструктуризації відповідно до вимог положень нормативно-правових актів і вірогідності пристосування й забезпечення кожній виробничо-господарській структурі належних умов ефективного функціонування.

Для прикладу створення моделі сталого розвитку економічного простору сільської територіальної одиниці розглянемо територію Цепцевичівської сільської ради Володимирецького району Рівненської області, в якій є проблема надлишку працездатного населення, має значні ресурси та недостатній рівень їх використання, що характерне для багатьох населених пунктів зони Полісся.

У ході реформування аграрного сектору економіки на території економічного простору сільської ради колгосп ім. Т. Шевченка було трансформовано у сільськогосподарський виробничий кооператив ім. Т. Шевченка та виділено окреме приватне підприємство „Пилорама”. З числа працівників колгоспу й жителів населених пунктів утворено чотири будівельні бригади, зареєстровано сільськогосподарський обслуговуючий кооператив із заготівлі молока від населення „Полісянка” та розпочали свою діяльність два підприємці із заготівлі сільськогосподарської продукції, набули статусу підприємницьких структур і окремі господарства населення. Значна частина працівників колишнього колективного підприємства стали безробітними.

Проте аналіз господарської діяльності новостворених підприємств економічного простору адміністративної території Цепцевичівської сільської ради показав їхню неефективну діяльність. Приватне підприємство „Пилорама” через відсутність замовлень на порізану продукцію працює не в повну силу. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив „Полісянка” не функціонує. З числа будівельників працюють лише окремі люди, решта знаходиться у пошуках роботи в інших регіонах країни і навіть за кордоном.

У ході діяльності через скрутне фінансове становище матеріально-технічна база сільськогосподарського виробничого кооперативу ім. Т. Шевченка не оновлювалася, не було коштів на придбання мінеральних добрив і засобів захисту рослин. Посіви зернових, картоплі, кормових та технічних культур у 2010 році скоротилися у 4-5 разів, а внаслідок недотримання агротехнічних вимог і строків проведення сільськогосподарських робіт, порушення структури посівів та їх сівоzmіни врожайність знизилася у 2–3 рази порівняно з 1990 роком. У кооперативі занепало та з часом було ліквідоване молочне й м'ясне скотарство, свинарство, через що не стало органічних добрив.

Триваліше лише незначна частина господарств населення мала у своєму володінні окремі технічні засоби, такі як трактори, зернові комбайни та інші сільськогосподарські машини. У багатьох же господарств вони зовсім були відсутні й виконання робіт забезпечувалося в основному вручну або живою тягловою силою. Як наслідок, порушувалися організаційно-економічні та агротехнічні умови й безперервність дотримання технології вирощування сільськогосподарських культур, що знизило їхню врожайність. Катастрофічно відбулося скорочення поголів'я худоби в господарствах населення. За умов високих затрат праці та собівартості сільськогосподарської продукції й низьких реалізаційних цін на неї праця індивідуального товаровиробника стала неефективною.

Внаслідок прояву негативних тенденцій у сільськогосподарському виробництві в усіх категоріях підприємств економічного простору адміністративної території Цепцевичів-

ської сільської ради валової продукції сільськогосподарства (Y) нині виробляється близько 20-25% від обсягів (YD) дореформеного періоду, а рівень прихованого безробіття і неповної зайнятості населення сягає близько 40%.

Проте дещо поліпилася матеріально-технічна база господарств населення. В їхньому розпорядженні налічується 147 тракторів, 7 зернових комбайнів, 117 тракторних плугів, 27 культиваторів, 42 картоплекопачі та низка іншої сільськогосподарської техніки.

Щоб ефективно використовувати виробничий потенціал господарств населення, знизити безробіття й збільшити виробництво внутрішнього валового продукту до рівня

самодостатності функціонування економічного простору сільської територіальної одиниці, на нашу думку, необхідно здійснити організаційні заходи, спрямовані на створення ряду бізнес-моделей самостійного функціонування, але на ґрунті корпоративного управління.

Зокрема, на базі господарств підприємницького спрямування, які мають у своєму володінні земельний пай і техніку, можна створити п'ять сільськогосподарських виробничих кооперативів – три у селі Цепцевичі й два – у селі Нетреба (табл. 1). Предметом їхньої діяльності може стати виробництво зернових, картоплі, овочів, кормових культур та в перспективі продукції тваринництва.

1. Складові реструктуризації економічного простору сільської територіальної одиниці Цепцевичівської сільської ради Володимирецького району Рівненської області, 2011 р.

Види підприємств і організацій	Наявна кількість	Зайнято всього населення, осіб	У т.ч. працевдатного
Сільськогосподарський виробничий кооператив ім. Т. Шевченка	1	394	98
Сільськогосподарські виробничі кооперативи	5	1029	949
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив із надання послуг з ремонту техніки	1	16	13
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з матеріально-технічного постачання ресурсів	1	7	7
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив із надання механізованих послуг	1	40	35
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з реалізації сільськогосподарської продукції	1	7	7
Заготівельно-збутовий кооператив молока	1	5	5
Господарства населення	936	984	558
Соціальна сфера	8	16	10
Пилорама	1	3	3
Будівельний кооператив	4	176	176
Середня школа: вчителів	1	59	59
учнів		630	-
Працюючих за межами економічного простору, осіб		40	35
Безробітні й малозайняті, осіб		33	33
Усього населення, осіб		3439	1988
Кооператив із заготівлі та реалізації ягід і грибів	2	630	120

Виробничою базою новостворених кооперативів є земля. Розмір площі окремого сільськогосподарського виробничого кооперативу складається із паю кожного його члена й паїв, наданих у користування іншими землевласниками. Трактори, сільськогосподарська техніка та інше майно кооперативів, що виступають засобами виробництва, є власністю його членів, які вони надають у колективне використання на правах оренди.

Господарства населення, що не володіють земельними паями і не мають у своїй власності техніки, не стали членами виробничих кооперативів, можуть здійснювати господарську діяльність за індивідуальною формою ведення. Але для їх обслуговування необхідно створити окремо три обслуговуючих кооперативи з надання механізованих послуг, зокрема обробітку землі, посіву, збирання врожаю. Членами механізованого кооперативу можуть бути особи, що мають у володінні техніку.

На території економічного простору на зміну окремих служб у кожному господарюючому суб'єкті доцільно створити один обслуговуючий кооператив із надання послуг із ремонту техніки, один – із матеріально-технічного постачання ресурсів та один – з реалізації сільськогосподарської продукції.

З числа осіб, що займаються збиранням ягід і грибів, варто створити два кооперативи – по одному в селі Цепцевичі й у селі Нетреба. Вони здійснюватимуть заготівлю, фасування в тару та реалізацію.

Пункти заготівлі молока від населення, що створені Володимирецьким молокопереробним заводом, доцільно трансформувати у заготівельно-збутовий кооператив. Нині взаємовідносини заготівельних пунктів із товаровиробниками всіх форм господарювання є непростими: має місце зниження показників якості продукції; не завжди своєчасно здійснюються розрахунки за продукцію;

відсутні сприяння і допомога товаровиробникам у їхній господарській діяльності.

Якщо молокоприймальні пункти закуповують молоко у населення за ціною, встановленою молокозаводом, то заготівельно-збутові кооперативи, укладаючи угоду з переробними підприємствами, відстоюють інтереси виробників – членів свого кооперативу й ціна на їхню сировину, як правило, на 10–12% вища, ніж закупівельна ціна молокоприймальних пунктів.

На базі будівельних бригад створити чотири будівельних кооперативи, а блок закладів торгівлі, громадського харчування, соціальної інфраструктури та підприємств комунального спрямування розвиватиметься в міру необхідності.

При наведеній реструктуризації структура зайнятості населення матиме такий вигляд (табл. 2).

2. Зайнятість населення економічного простору сільської територіальної одиниці Цепцевичівської сільської ради Володимирецького району Рівненської області

Показник	До реструктуризації		Після реструктуризації	
	усього, осіб	у т.ч. працездатних	усього, осіб	у т.ч. працездатних
Населення – всього	3439	1988	3439	1988
Зайнятих у кооперативах – всього	394	98	1674	1290
Учителів	59	59	59	59
Учнів – всього	630	-	630	-
Працівників соціальної сфери	16	10	16	10
Працівники пилорами	3	3	3	3
Зайнятих у господарствах населення	1424	913	984	558
Працюючих за межами економічного простору	105	97	40	35
Безробітних зареєстровано у центрі зайнятості – всього	70	70	12	12
Рівень безробіття, %	-	3,5	-	0,6
Малозайняті	738	738	21	21
Приховане безробіття, %	-	37,1	-	1,1

Щоб зменшити ризики невідповідності розрахункових параметрів із реальними, необхідно мати обґрунтований концептуальний підхід до проекту керованості сільським економічним простором. На нашу думку, цього можна досягти за безпосередньої участі у цих процесах органів державної влади.

Тому основною ідеєю реструктуризації економічного простору сільської територіальної одиниці Цепцевичівської сільської ради Володимирецького району має стати утворення його нової моделі на основі об'єднання усіх елементів і господарюючих суб'єктів у корпорацію під началом та за

безпосередньою участю в управлінні виконавчого комітету сільської ради. Тоді економічний простір матиме таку структуру (рис. 3).

Підґрунтям формування і функціонування корпорації є демократичні принципи, основний з яких – добровільність. Кожен, хто вступає у корпорацію, керується лише своєю індивідуальною чи груповою доброю волею, без будь-якого тиску. У своїй діяльності кожен із господарюючих суб'єктів керується своїм Статутом, зберігає виробничу й господарську незалежність і визнає Статут корпорації.

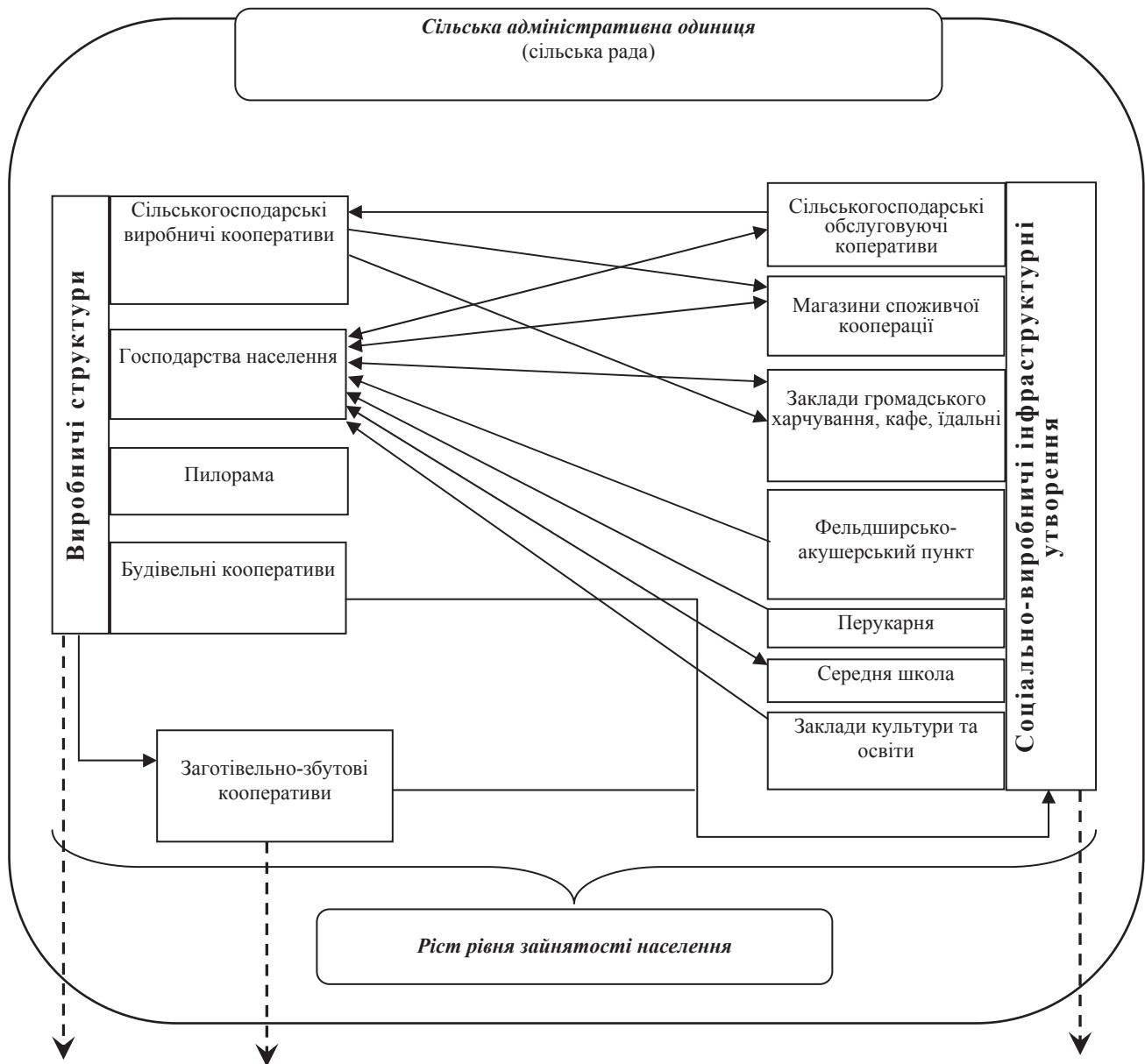

Рис. 3. Схема результатів реструктуризації економічного простору

Виробнича діяльність кожного із членів корпорації, а це в основному кооперативи, ґрунтується на самостійному прийнятті господарських рішень. Вони окремо планують та ведуть цілком самостійно економічну і фінансову діяльність виходячи зі своїх колективних інтересів. Керівництво корпорації може лише пропонувати послуги окремим підприємствам у вигляді допомоги або допоміжні заходи, що спрямовані на поліпшення господарської діяльності її членів.

Особливо важливим у перспективі може стати створення в окремому економічному просторі фінансово-кредитної структури на зразок акціонерного товариства. Для успіш-

ного функціонування цієї структури доцільно проводити моніторинг економічного простору згідно з методикою праці¹. Запропонована система дає змогу удосконалити роботу сільськогосподарського підприємства введенням у базу даних стану полів, виконуваних на угіддях робіт, аналізувати економічні та фінансові ризики, пов'язані з сільськогосподарським виробництвом².

¹ Геоінформаційна система моніторингу для сільськогосподарського підприємства / [А. Ю. Шелестов, Н. М. Куссуль, С. В. Скаун, О. М. Кравченко, С. В. Волошин, С. В. Загородній] // Наук. праці ДонНТУ. Серія "Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка" – 2011. – Вип. 13 (185). – С. 121-125.

² Там само.

В основу системи моніторингу покладемо виробничу функцію, принципи побудови якої висвітлено у працях¹. Виробнича функція $Y=Y(x_i)$ – це економетрична модель, яка кількісно описує зв'язок основних результативних показників виробничо-господарської діяльності з факторами, що визначають ці показники². До основних показників віднесемо обсяг сільськогосподарської продукції Y , а до факторів (x_i): $x_1=K$ – основний капітал; $x_2=L$ – робочу силу; $x_3=S$ – площу угідь; x_4 – витрати на насіння, добрива, нафтопродукти; x_5 – витрати на оплату праці зі соціальними відрахуваннями; x_6 – споживання основного капіталу (амортизацію). Отже,

$$Y = f(x_i) = ax_1^\alpha x_2^\beta x_3^\gamma x_4^\delta x_5^\eta x_6^\zeta. \quad (1)$$

Параметр моделі $Y = (0,2 \div 0,25)YD$, де YD – обсяг випуску продукції дореформеного періоду. Сума параметрів $(\alpha+\beta+\gamma+\delta+\eta+\zeta)$ у даному випадку для Y ймовірно може бути більшою від одиниці, оскільки розглядається перспектива збільшення площі S сільськогосподарських угідь, які в даний час простояють. Також може бути збільшення чисельності працюючих L за рахунок залучення школярів і пенсіонерів до сезонних робіт. Якщо $(\alpha+\beta+\gamma+\delta+\eta+\zeta) > 1$, то темпи зростання обсягу продукції Y (1) перевищуватимуть темпи збільшення ресурсів.

Мета господарської діяльності корпорації (на основі територіальної одиниці Цепцевичівської сільської ради) – залучення якомога більшої чисельності працівників (тобто $\Delta L = L_m - L_a \Rightarrow \min$) до корисної діяльності й максимізація прибутку Π . Відповідні співвідношення економетричної моделі, з урахуванням виразу для Π^3 , можна подати у вигляді:

$$\Pi = bY^{r+1} - wL - rK + \lambda(f(x_i) - Y) \Rightarrow \max, \quad (2)$$

$$\Delta L = L_m - L_a \Rightarrow \min, \quad (3)$$

$$Z = \varphi\Pi + (1-\varphi)\Delta L \Rightarrow \text{opt}.$$

Тут Π – прибуток, наведений у вигляді функції Лагранжа; b, r, w – параметри функції прибутку; w – характеризує середню ставку заробітної плати; L_a – актуальна чисельність працюючих (у даний час); λ – параметр Лагранжа; L_m – потенційно можлива чисельність працівників (з урахуванням часткової зайнятості пенсіонерів і школярів, наприклад, при заготівлі ягід та грибів); Z – функція компромісу; $\varphi, (1-\varphi)$ – коефіцієнти вагомості, які встановлюються експертним методом. У першому наближенні можна вважати, що $\varphi = 0,5, 1-\varphi = 0,5$ і тоді функція компромісу Z матиме вигляд:

$$Z = \Pi / 2 + \Delta L / 2 \Rightarrow \text{opt}. \quad (4)$$

На основі аналізу статистичних даних⁴ встановлено, що за 9 міс. 2011 року доходи сільського населення в середньому становили 1112 грн по країні та 934 грн по Рівненській області (з розрахунку на одного працівника протягом одного місяця), що на 13 грн більше за рівень бідності на той період (921 грн). Для порівняння – доходи всього населення в цей період у середньому становили 1277 грн із розрахунку на одного працівника протягом одного місяця по країні⁵.

Застосувавши до співвідношень (1)–(4) метод множників Лагранжа, можна одержати результуючі оптимізаційні вирази, на основі яких досить послідовно і раціонально розробити рекомендації щодо удосконалення діяльності сільськогосподарської корпорації.

Якщо на основі проведеного математичного моделювання та відповідних розроблених рекомендацій економічного характеру вдасться довести обсяг випуску продукції до $Y = 0,75 \cdot YD$, то доходи сільського населен-

¹ Наконечний С. І. Економетрія: підручник / С. І. Наконечний, Т. О. Терещенко, Т. П. Романюк [вид. 4-те, доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.; Коновал О. І. Оцінка ефективності використання основного і оборотного капіталу в сільськогосподарських підприємствах столичного регіону / О. І. Коновал // Наук. вісн. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Ч. 1. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2011. – Вип. 168. – С. 224-228.

² Там само.

³ Наконечний С. І. Економетрія: підручник / С. І. Наконечний, Т. О. Терещенко, Т. П. Романюк [вид. 4-те, доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.

⁴ Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua; Транченко Л. В. Вплив витрат сільського населення на формування та розвиток людського капіталу / Л. В. Транченко // Інноваційна економіка. Всеукр. наук.-вироб. журнал. – 2012. – № 2. – С. 285-290.

⁵ Там само.

ня даного населеного пункту можуть зрости в перспективі до 3000 грн на особу.

У Національній доповіді про людський розвиток 2011 „Україна: на шляху до соціального залучення” (нова Доповідь ПРООН) відзначено, що 37,7% домогосподарств в Україні знаходяться у стані гострого соціального відторгнення¹. Основним проявом економічного відторгнення є недостатній рівень доходів для задоволення основних потреб. Якщо дохід домогосподарства з розрахунку на умовного дорослого є нижчим за національну межу бідності, таке домогосподарство вважається економічно відторгнутим через низькі доходи². Найбільшою мірою через низькі доходи потерпають діти до 16 років та літні особи віком 80 років і старші. В середньому 27% населення – пенсіонери, що для територіальної одиниці Цепцевичівської сільської ради становитиме 928 осіб. Отже, пенсіонерів і школярів разом 1530 осіб, що становить близько 78% від працездатного населення територіальної одиниці. Своєю діяльністю на середній дохід із розрахунку на одного працюючого вони особливо не вплинуть, але якщо адміністрація територіальної одиниці створить умови для того, щоб вони (пенсіонери та школярі) заробляли протягом місяця 250-300 грн (на сезонних роботах), то така ситуація сприятиме поліпшенню фінансового стану саме домогосподарств і приведе до того, що в даному населеному пункті значно менше ніж 37,7% домогосподарств знаходиться у стані гострого соціального відторгнення.

Створення фінансово-кредитної структури в окремому економічному просторі, метою функціонування якої є обслуговування інших його елементів, набуде формату розрахункового суб'єкта на засадах корпоративного управління під контролем найсильнішого із її акціонерів. Одним із керованих управлінців може стати орган виконавчої влади на місцевому рівні.

Формування даної структури й управління нею, за умови прийняття справедливих і виважених рішень, не вимагає альтернативного вибору домінування адміністративних чи ринкових методів. Вони у даній структурі органічно поєднуються та забезпечують прозорість дій, що не обмежує входу і виходу господарюючих елементів із системи економічного простору.

При встановленні корпоративних методів управління в економічному просторі важливе місце займатиме держава, з погляду захисту прав кожного з членів та створення умов для ефективного використання у корпоративних структурах їхнього майна й працюючих. Між господарюючими суб'єктами і корпорацією мають формуватися певні економіко-фінансові відносини, що потребує окремого дослідження та розробки.

Таким чином, на нашу думку, процеси реструктуризації економічного простору сільської адміністративної одиниці слід розглядати не лише як зміну структури, напрямів діяльності, створення умов організації функціонування та управління, але і як об'єднання його окремих елементів із метою підвищення ефективності його ресурсного потенціалу.

Обґрунтовано доцільність та наведено модель реструктуризації економічного простору сільської територіальної одиниці, спрямованої на підвищення рівня зайнятості населення за умови самостійного ведення виробниками головних бізнес-процесів на ґрунті корпоративного управління.

Обоснована целесообразность и приведена модель реструктуризации экономического пространства сельской территориальной единицы, направленной на повышение уровня занятости населения при условии самостоятельного ведения производителями главных бизнес-процессов на почве корпоративного управления.

An article substantiates the expedience and provides the model of restructuring of economic space of rural territorial units, directed on the increase of level of employment of population, at the terms of independent conduct by business players in the pool of corporate management.

*

¹ Національна доповідь про людський розвиток 2011 «Україна: на шляху до соціального залучення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.undp.org.ua/files/ua_95644NHDR_2011_Ukr.pdf.

² Там само.